

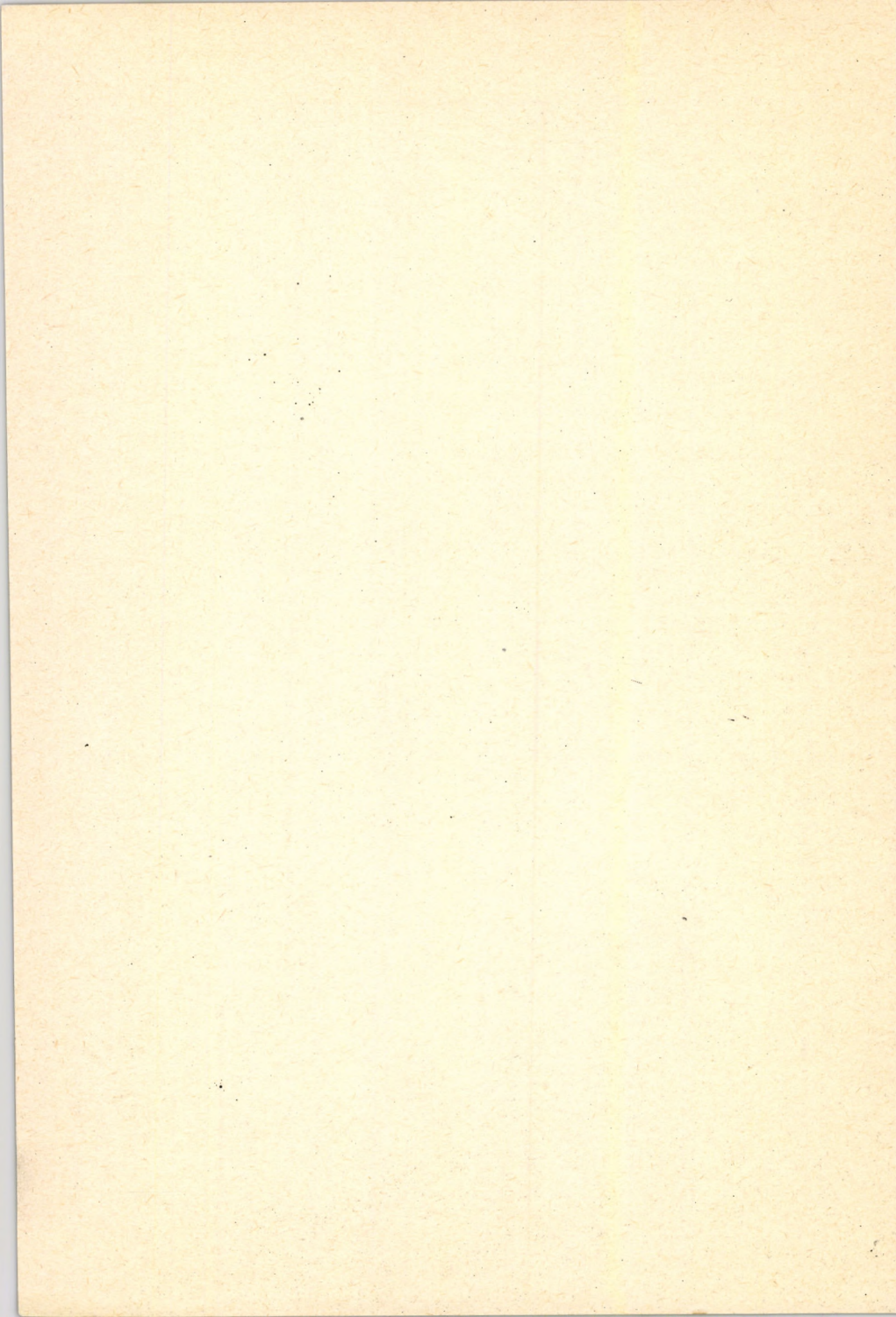
LEGKEDVESEBB MADARAINK

7.

a csuszka

Ha úgy karácsony táján, vagy január elején a nap mosolygós arca váratlanul előbukkan a felhők, vagy a vastag ködtakaró mögül, a vén fákkal tűzdelt parkokban, korosabb tölgyesekben itt is, ott is felhangzik a csuszkák hangos és nagyon jellegzetes „kűj-kűj-kűj” majd „vi-vi-vi-vi” kiáltása. Amikor a fekete rigó még csak tollait fázósan borzolva üldögél a kerítésen és a széncinegéknek sincs kedvük arra, hogy a még valóban messze lévő tavaszt hirdessék, a télen és nyáron revírjűkben tanyázó csuszkák hímjei már vidáman feleselnek egymással. A tél derekán talán csak az ökörszemet halljuk még ilyen gyakran énekelni, a többiek hallgatnak, legfeljebb hivatkozó hangjuk alapján figyelünk fel jelenlétükre.

A csuszka jó ismerősünk

a parkokból, tölgyesekből és persze a téli etetőről is. Körülbelül akkora, mint egy széncinege, de zömökebb, hegyes erős csőre feltűnően hosszú, farka viszont a cinegékéhez viszonyítva rövid. Színezete felül kékesszürke, a csőr tövétől a szemén át fekete csík húzódik, alsóteste gesztenyevörös, torka fehér (az Észak-európában élő példányok begye és melle is fehér). A rozsdás színű alsó farkfedőkön fehér pettyek vannak, de ezek a mozgékony madáron nem minden helyzetben figyelhetőek meg egyformán jól. A hím oldala élénkebb rozsdavörös mint a tojóé. A fitatal madarak szemcsíkja barnás, a fejtető és a hát fakóbb, nem olyan szép kékesszürke, mint az öreg madaraké. A felnőtt példányok súlya 20-25 gramm.

A csuszka egyike azoknak a madaraknak, amelyek magyar neve igazán találó, hiszen az öreg fák törzsén „szaladgálva” néha valóban olyan benyomást kelt, mintha fel és alá csuszkálna a kérgen. Az emberek szerte az országban általában ismerik ezt a maga nemében igen különös madarat. Chernel István 1899-ben megjelent nagy munkájában csaknem húsz népies nevét említi. Ezek szerint például Zemplénben egyebek mellett kék küllőnek és kurtakalapácsnak, Zalában höcsöknek, az Alföldön hujángató madárnak, Vas megyében pedig sárostapasznak nevezik, vagy nevezték Chernel idejében a csuszkát.

Harkálycinegék

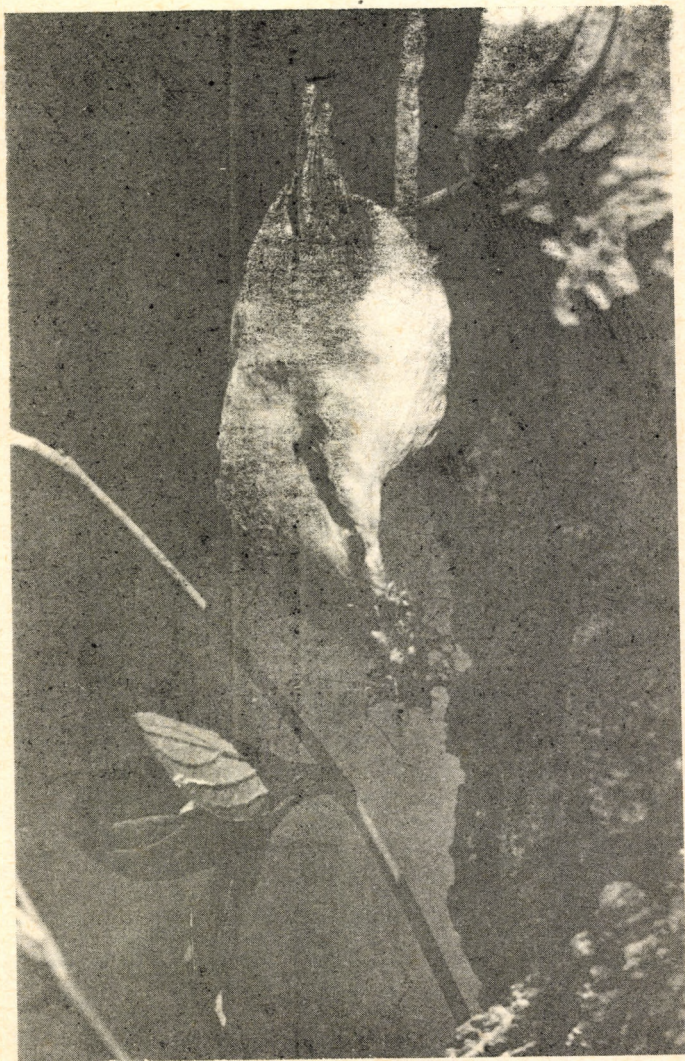
Igy hívja a német nagyon találóan a Sittinae – csuszkafélék – alcsaládot, amelynek Európában, Ázsiában, Észak-Amerikában (dél felé egészen Mexikóig) és Afrikában (Marokkó) körülbelül 20 fajtát különböztetik meg. Azért csak körülbelül, mert a rendszer-tannal foglalkozó kutatók nem mindig vallanak azonos nézeteket egy–egy madárfajjal kapcsolatban, egyikük fajnak, a másik csak alfajnak tekinti. Így azután a különböző szakkönyvekben néha eltérő, egymásnak látszólag ellentmondó felosztással találkozunk nemcsak a csuszkáknál, hanem más madaraknál is.

A harkálycinegék, nevezzük most már így őket, a cinegékhez hasonló madarak, amelyek mozgása, viselkedése és testfelépítése sajátos életmódjukhoz, a fatörzseken vagy éppen sziklákon történő mozgáshoz idomult. Csőrük hasonló a harkályokéhoz, rövid lábuk a viszonylag hosszú ujjakkal és az erős karmokkal kiválóan alkalmasak a kapaszkodásra.

Az európai csuszkafajok közül a kis termetű, élénk fehér szem-sávjával feltűnő korzikai csuszka a francia sziget hegyi erdeiben él, a mi csuszkánkhoz hasonló, de egészben véve világosabb és erősebb csőrű szirti csuszka Dél-Délkelet-Európában honos. A kisázsiai elterjedésű Krüper csuszkája Európában csak Lesboson és esetleg még néhány, a török partok közelében lévő görög szigeten fordul elő. A nálunk is élő faj elterjedése a legnagyobb, Angliától és Marokkótól (foltszerűen él az Atlasz-hegységben) egészen a Távolkeletig, Kínáig és Japánig minden számára alkalmas területen megtaláljuk. Skandináviában csak a déli, melegebb részekben él. Hazai elterjedése nem egyenletes. A középhegységi tölgyesekben, a dunántúli parkokban, nagyobb kertekben gyakori, de az Alföldön sokfelé hiányzik. Pontos elterjedéséről a „Magyarország fészkelő madarai” című nemrég megjelent könyv térképe tájékoztat, de az ott feltüntetett előfordulási helyek természetesen nem tükrözik az erősen eltérő mennyiségi viszonyokat.

1. (4)

Fejfel lefelé is

Van egy olyan tulajdonsága a csuszkának, amelyikkel egyetlen más hazai madárfaj sem dicsekedhet, mégpedig az, hogy a fatörzsön nemcsak felfelé, de fejjel lefelé is tud keresgélni. Ha megfigyeljük például az erdőben gyakori nagy fakopáncsot, azt fogjuk látni, hogy mindig felfelé kúszik a törzsön, két lábát párhuzamosan tartja és közben kemény faroktollaira támaszkodik. Ugyanígy mozog a fakusz is. A csuszka faroktollai rövidek, nem keményedtek meg, nincs rájuk szüksége mászás közben. Lábat eközben nem párhuzamosan tartja, hanem az egyik mindig feljebb kapaszkodik a kéregbe.

A madár egyébként csak nagyon rövid szakaszon kúszik egyenesen felfelé, sokkal szívesebben mozog oldalt és persze lefelé. Ilyenkor az egyik lábát előre helyezi, a másikkal oldalt kapaszkodva biztosít. Jellegetes testtartásait hazai fotók híján, néhány külföldön megjelent kép alapján rajzokon mutatom be.

A földön keresgélve kisebb-nagyobb ugrásokkal halad előre, testét ilyenkor többnyire figyelően kinyújtva tartja. Röpte hullámvonalú, de a csuszka gyakorlatilag soha nem repül hosszú távon, többnyire csak egyik fáról a másikra száll át. Az éjszakát, a cinegékkel ellentétben, a nyári hónapokban is oduban, vagy valami üregben tölti. Mesterséges odukban, kivételesen elálló vaskos kéreg mögött is éjszakázik.

Nagyon területhű

Ha egy madárra ráillik az állandó kifejezés, úgy a csuszka bizonyosan az. A párok nemcsak a költési időben, de egész évben a kiválasztott revirben maradnak és onnan az esetleg betolakodó szomszédokat télen feltékenyen elűzik. Egy-egy revir nagysága változó, függ a terület jellegétől és természetesen az állománysűrűségtől. Minél több a csuszka, annál inkább beszűkülnek az egyes párok által birtokolt területek, de ha egy-egy revir bármilyen okból felszabadul, a szomszédos párok nyomban megpróbálnak terjeszkedni. Különösen hideg teleken figyelhető meg, hogy az elhullások miatt megritkult csuszka állományon belül milyen gyorsan változnak, bővülnek a határok, amelyek később, tavasszal, az esetleges újonnan betelepülő párok helyfoglalásával ismét összehúzódnak.

A csuzkát legnagyobb állománysűrűségben az öreg tölgyesekben és a vén fákban gazdag parkokban találjuk. Löhrl vizsgálatai szerint például egy NSZK-beli parkban az egyes revírek 1–2 hektár nagyságúak voltak; de akadt egy hektárnál kisebb is. A legkisebb 153 m hosszú és a legszélesebb ponton 87 m volt, benne egyebek mellett 27 tölgy, 12 hárs, 6 gesztenye és 5 gyertyán állt. Egy másik kísérleti területen, Frankfurt közelében 25 hektáron 27 pár jelenlétét állapították meg, Konstanz határában, a Bódeni-tó mellett, 7 hektáros területen 7 pár fészkelte mesterséges odukban. A Margitszigeten 1984-ben rendszeresen ellenőriztem egy párt, amelynek kb. 1 hektáros revirjében egyebek mellett öreg tölgyek,

vadgesztenyék, nyárfák és platánok álltak. Azt nem állíthatom, hogy a tölgyeket előnyben részesítették, sőt a gesztenyéken talán még többet keresgéltek, de nyilván a kéreg jellege miatt kifejezetten kerültek a platánokat. A Pilisben a csuszka Szentendrey Géza és Szekrényi György megfigyelései szerint általánosan elterjedt, de nem gyakori madár, 4–6 hektárra esik egy–egy költőpár (a revírek nagyságát nem vizsgálták). Különösen kedvelték a patak völgyeket és a vízmosásos oldalakat.

A revírek határait a hímek féltékenyen őrzik. Naponta többször is megjelennek különböző, láthatóan megszokott ellenőrző pontokon és hangos énekkel jelzik annak birtoklását. Ha ilyenkor két szomszéd összetalálkozik, nagy „szópárbaj” kerekedik, de komoly veszekedésre elsősorban csak tavasszal kerül sor.

Hazai viszonylatban sajnos még senki sem vizsgálta a csuszka revíreket, de egyáltalán ezzel a rendkívül érdekes életmódú fajjal kapcsolatban néhány rövid közleményen kívül egyetlen cikket vagy tanulmányt sem találunk a hazai szakirodalomban. De arra azért a revírek pontos ismerete nélkül is akad példa, hogyan lehet egy gazdag csuszka állományt élőhelyük oktan és minden természetvédelmi szempontot mellőző pusztításával megtizedelni.

Dr. Rékási József adatai szerint a Pannonhalmi Arborétum területén 1982-ben és 1983-ban még 25-30 pár fészkelte. 1984. januárjában megkezdték az öreg fák irtását és a megfogyatkozott odokkal a csuszka állomány 8-10 párra csökkent.

A revírekre visszatérve, ha valakinek kedve támad arra, hogy a csuszkával foglalkozva a territóriumok nagyságát is megállapítsa, ezt a legkönnyebben a hímek „kűj–kűj–kű” hangjának utánzásával, illetve magnóval visszajátszásával teheti meg. Ez ugyanis azonnal felingerli az érintett hímeket, amely a határon lévő ellenőrző pontokról felel láthatatlan riválisának. Ha a terület térképére berajzoljuk ezeket a pontokat és összekötjük őket, akkor apjuk az egyes revírek nem mindig szabályos alakú, az adott terephez igazoló területét. Fenti vizsgálatra a tél vége és a tavaszi időszak a legalkalmasabb, de miután a párok egész évben hűségesen kitaranak területükön, tulajdonképpen az év bármely szakában gyűjthetünk ilyen adatokat.

Az odu nyílását leszűkíti

A csuszka harkályodukban, alkalmas faüregekben, vagy mesterséges fészekodukban fészkel. Az öreg fák számának erőteljes csökkenésével megfogyott a fészkelésre alkalmas oduk száma is, ami egyaránt súlyosan érinti a szén- és kék cinegét, az örvös légykapót, a kék galambot, a seregélyt és természetesen a csuszkát is. Egyre nagyobb a konkurencia, egyre többen várnak „lakásra”. A csuszka viszont nagyon ötletes módot „talált ki”: ügyes kőműves módjára befalazza a nyílást és a bejáratot testméretéhez szűkíti. A nyílás átlagmérete 15 Nagykovácsi közelében megvizsgált odu alapján 30,9 x 29,2 mm volt (Dr. Török János adatai). Ezzel a mérettel a csuszka kizárja legveszélyesebb konkurensét a seregélyt, amely a leszűkített nyíláson át már nem fér be az odu belsejébe. A „kőművesmunkát” egyedül a tojó végzi, a hím legfeljebb a végén segít egy kicsit, amikor párjánál a tojásrakás miatt az építési ösztön alábbhagy. A nyílás nagyságát a tojó pontosan testméretére szabja, azzal, hogy az egész munka alatt ki és bebújka az oduba. A falazó madár rendszerint a közelből hordja az agyagos földet és ha egy jó helyet sikerült találnia, oda rendszeresen visszajár. Irodalmi adatok szerint nagyon száraz években, amikor sehol sem találtak nedves földet, a csuszkák állati ürülékkel is felhasználtak (pl. őz, szarvasmarha, dámvad, kutya, tyúkfélék). De akárhogy készíti is, a kőkeményre száradt sározás tökéletes biztonságot nyújt számára a fészkelőhelyet kereső seregélyek ellen, de távortartja a nyestet is, ha az történetesen az odu körül ólálkodik.

Évente csak egyszer költ

Fészke alapján a csuszkát meglehetősen rendetlen madárnak tarthatnánk, az odu belsejében ugyanis minden különösebb rendszer nélkül halmozza fel a csőrében hordott fészekanyagot. Kükkönösen kedveli a fenyőkéregget, és ahol a tölgyek között néhány ilyen fa is áll, a közelben tanyázó csuszkapár rendszeresen felkeresi őket és a törzs egy-egy részét néha szinte lekopasztja. Löhrl megfigyelése szerint a költőhelyéről egyébként nem igen távozó csuszka több száz métert képes repülni, hogy fenyőkéreghez jusson. Persze ahol a tűlevelűek hiányoznak beéri tavalyi száraz lombbal, vagy egyéb fák kéregdarabkáival is.

A fészeképítés oroszlánrészét megint csak a tojó végzi. Nagy csomó kéreggel a csőrében érkezik az oduhoz, gyorsan bebújik a nyíláson, aztán ide-oda forogva a fészekben igyekszik helyére juttatni az újonnan hozott anyagot. Néha a hím is hoz kevéske fészeknekvalót, de nem bújik vele az oduba, hanem csak beszorja a nyíláson és a többit párjára bízta. Hogy fogalmat alkothassunk magunknak a „munkamegosztás” méreteiről, idézem Löhrl adatát, mely szerint két megfigyelés alatt tartott fészeknél az építés kezdeti és befejező szakaszában a tojók összesen 297-szer fordultak fészekanyaggal, a két hím ugyanekkor csupán 11 alkalommal hozott kéregdarabokat az oduhoz.

Említettem már, hogy a csuszka hímek milyen korán, rendszerint már a tél derekán megszólalnak. Dr.Rékási József a Pannonhalmi Arborétumban például 1982.december 28-án 1983. január 9-én és

1984. január 3-án hallotta az éneklő hímeket. Közben persze a tojók sem tétlenkednek és az enyhébb napokon gyakran bejárnak az oduba, tisztogatják, rendezgetik azt. A tulajdonképpeni költésre természetesen csak jóval később, áprilisban kerül sor, amikor a sározás és fészekanyaggyűjtés után a tojó lerakja általában 6–8 (kivételesen akár 11–13, vagy csupán 4) fehérés alapon rozsdásan pettyezett tojását. Ezek tompa végén a pettyek sűrűbben helyezkednek el, de mindig találunk ott néhány lilás-szürke foltocskát is. A Pilisben vizsgált 20 fészekalj átlagos tojákszama 7,4 volt (D.Török János adata), Szentendrey Géza és Szekrényi György ugyancsak a Pilisből 7–9 tojást említenek (a kelési arány csak 4–6 fióka volt!), Radolfzellben (NSZK) 66 fészekaljnál átlagosan 6,9 tojást találtak. A csuszka tojásainak átlagméretei Makatsch Közép-Európából származó adatai alapján 19 x 15 mm. A kotlás kezdete változó, a tojó többnyire az utolsó tojás lerakása után, de néha már korábban kezdi ülni a fészekaljat. Egyedül kotlik, ezalatt párja rendszeresen hord eleséget számára. Ezt az odu szájában, de néha a nyíláson kívül, a törzsön veszi át. Ha elhagyja a tojásokat, szárnyainak ügyes mozdulatával fészekanyagot, kéregdarabokat hűz rájuk.

A csuszka szívesen fészkel viszonylag alacsonyan, 2,5 – 4 méternyire a föld felett. A Pilisben Szentendrey Géza és Szekrényi György gyökérközelben is találtak fészket, de előfordult az is, hogy egy pár 15 méter magasan költött. Irodalmi adatok szerint a csuszka kivételes esetben földi lyukban is megtelepszik.

Aki már tanulmányozta kissé a csuszka párok életét, biztosan észrevette, hogy többnyire csak fajtársaikkal szemben agresszívek, más madarakkal általában békésen viselkednek. Egy ízben egy kék cinegét láttam, amint bekukucsált az odu nyílásán, ahol a csuszka tojó éppen kotlott. A hím talán egy méternyire onnan mászkált a törzsön, de esze ágába sem jutott, hogy felhábordjék és megpróbálja elűzni a kíváncsi madarat. Nem sokat törődnek a csuzkák a fakuszokkal, a közelben éneklő eredei pinttyel, fülemülével sem. Egészen más a helyzet azonban akkor, ha egy nagy fakopáncs (parkokban balkáni fakopáncs) száll az odu közelébe. A csuszka viselkedése azon nyomban megváltozik és ha a harkály az oduja felé közelít, bátran nekitámad a nálánál jóval nagyobb madárnak. Nem ok nélkül teszi ezt.

A fakopáncsok ugyanis kemény csőrükkel ki tudják bontani a legerősebb sározást is, és nem egyszer megölik, elhordják a fészeken talált fiókákat. Az odu szájánál kopácsoló harkályt a csuszka rendszerint felülről támadja meg, ez ellen a tarka madár szárnyai szétterpesztésével próbál védekezni. De hogy minden szabály alól akad kivétel, azt bizonyítja Löhrl megfigyelése, amely szerint egy nagy tölgyfa oldalában alig négyzetméternyi felületen csuszka, nagy fakopáncs és seregély költöttek látszólag a legnagyobb egyetértésben.

A kotlási idő 14–15 nap, bár Löhrl említ jóval hosszabb (18,5 nap) időszakot is. A kikelt fiókákat eleinte a tojó melengeti, később mindkét szülő hordja számukra a táplálékot. Az első napokban elnyelik a kicsinyek ürülékét, később rendszeresen elviszik a fészektől és egy gyors csőrmozdulattal a törzsre vagy az ágakra kenik.

A fiókák szeme a 9. napon nyílik ki és ettől kezdve már nem vak-tában felfelé, hanem az odunyílás felé tátognak, ha az ismerős finom zajt meghallják, amely valamelyik szülő érkezését jelzi számukra. Bár az öregek kora reggeltől estig rengeteg poloskalár-vát, hernyót, lepkét és bogarat hordanak számukra, a fiatal csusz-kák csak lassan növekednek és 23–25 naposak, amikor először hagyják el biztonságos otthonukat. Igaz ilyenkor már nagyszerűen tudnak mászni és repülni is. Szüleik még 8–10 napig etetik őket, de csakhamar megtanulnak önállóan táplálkozni és ettől kezdve fokozatosan távolodva lassan elhagyják a revír határait. Az öreg madarak a költőhelyen maradnak, de abban az évben már nem nevelnek fiókákat.

Érdeemes a hangokra figyelni!

Bár a csuszka örökké mozgó madár, legfeljebb tollászkodni áll meg néhány percre (főként a kora reggeli órákban rendezgetik tollruhájukat), mégis könnyen elmegyünk mellette, ha nem figyelünk nagyon jellegzetes hangjaira. Egyike az egész évben és leggyakrabban hallatott hangoknak egy viszonylag halk, a cinegékére emlékeztető finom „szit”, esetleg ismételt „szit-szit”, amit néha „czit”-nek is hallhatunk. Az egymás közelében keresgélő hím és tojó afféle helyzetjelző hangjai ezek, amelyet megfelelő gyakorlattal könnyen elkülöníthetünk a cinegék hasonló hangjától.

Bizonyosfokú izgatottságot árul el a pár, amikor hangos és ezúttal nagyon jellegzetes „tvit-tvit – tvit-tvit-tvit-tvit” hangját hallatja. Hím és tojó rendszerint a szomszédos törzsről felelget egymásnak (a hangot néha „tsvit”-nek halljuk), különös izgalmi állapotban előtte finoman perregő (a fekete rigó megfelelő hangjához hasonló) „szrrr” vagy „tirrrrr”-t is hallatnak.

Említettem már a hím nászhangját, amikor januárban, februárban és persze tavasszal, gyakran a korona magas ágain ülve jellegzetes testtartásban (lásd az ábra bal felső sarkában ülő madarat) hallatja hangos „kűj-kűj-kűj” és utána néha „vi-vi-vi” kiáltását.

Ezek a leggyakrabban hallható és leginkább jellegzetes csuszka hangok, de aki csak egy kicsit is közelebbről tanulmányozza ennek a madárnak az életét, jóval többel is fog találkozni.

Löhrl például 13 különböző jelentőségű hangot ismertet, és másokra hivatkozva megemlíti azt is, hogy a csuszka néha a harkályokhoz hasonlóan dobolni is szokott. Erre érdemes lenne nálunk is figyelni.!

Nemcsak a kéreg repedéseiből

Ha valaki csak úgy felületesen ismeri a csuszka életmódját, joggal következtethet arra, hogy ez a fatörzseken szaladgáló madár csak a kéreg repedéseiből, ágvillákból kiemelt rovarokkal, lárvákkal táplálkozik. Az év legnagyobb részében ez valóban így is van, a csuszkák egész nap a törzseken keresgélnek (összel viszonylag gyakran láthatjuk őket a talajon is.) A fiókaetetés idején azonban a csuszka, a nagy fakopáncshoz hasonlóan, a vékony ágakon bukkan fel és a levelekről szedegeti azokat a hernyókat és más lárvákat, amelyekre a fiókákat táplálja. Ezt bizonyítják Dr. Török János adatai is, aki Júlia-major (Nagykovácsi) környékén cseres tölgyesben vizsgált 5 fészeknél a következő adatokat gyűjtötte:

	1981. (2 észak)	1982. (3 fészek)
Mezei poloska lárvák	61,0 %	57,0 %
Bogarak (főleg négypettyes hernyó- rabló és ormányos bogár)	4,5 %	10,0 %
Lepke lárvák (hernyók)	11,5 %	21,0 %
Kétszárnyúak (lószyonyog, bársony- légy)	16,8 %	3,2 %
Kaszáspók + egyéb pókfajok	4,2 %	3,8 %
Egyéb (kabócalárva, vaspondró, hangya, fürkészdarázs, fülbemászó, százlábú, szöcskelárva, pajzstetű, fátyolka lárva)	2,0 %	5,0 %
A gyűjtött táplálék egyedszáma:	1166 pd	1176 pd

A cinegék, csuszkák, fakusok stb. rovertápláléka erdészeti szempontból sem közömbös. Reichart 1955–1957 között a Börzsönyben a gyapjaspille gradációt vizsgálva megállapította, hogy annak letörésében nagy szerepet játszott az a sok megbolygatott tojás-csomó, amelyeket a fent említett madarak pusztítottak el.

A csuszka a szemével keresi a zsákmányt (a harkályok a kérgen dolgozva többnyire hosszú nyelvükkel tapogatják ki a falatot), de néha a levegőben is elfogja a felrepülő lepkéket, bogarakat. Gyakran láttam, amint dugóhúzó szerűen repülve követte a föld felé hulló vagy menekülő rovar, amelyet végül nem ritkán az avarban kapott el. A repülő rovarok után nem az ág hegyéről indul, mint a légykapó, hanem a kéregről startol és ritkán hibázza el kiszemelt zsákmányát.

Őszidőben

Mint sok más olyan énekesmadarunk, amely egész évben nálunk tartózkodik, a nyári rovartáplálékról ősszel a csuszka is fokozatosan a magokra tér át. A nyár végén érő első termések adják az átmenetet, később pedig már elsősorban ezeket keresgéli. Ilyenkor gyakran megfigyelhetjük a földön, az avarban is, amint kisebb nagyobb ugrásokkal haladva kutat táplálék után. Turcek szerint 55 fa- és cserjefaj termését fogyasztja, amelyek között jó néhány fenyő, tölgy és juhar is szerepel. Októberben, novemberben a csuszkákat figyelve nyomban feltűnik, hogy milyen előszeretettel, mondhatnánk úgy, hogy szenvedéllyel dugdossák a talált magokat a legkülönbözőbb rejtkehelyekre. Egy novemberi délelőttön a Margitszigeten egy csuszka pár a kis fenyőcsoportba függesztett műanyag flakomból folyamatosan hordta a napraforgót. Megálltam egy időre és órával, jegyzetfüzettel a kezemben figyeltem őket. Egy-egy madár átlagosan 46 másodperc alatt fordult. Valamennyi magot a mintegy 15 lépésre álló nagy nyárfa törzsére hordták és a kéreg repedéseiben rejtették el. Sok évvel ezelőtt, a Madártani Intézet Költő utcai székházában az ablakomról az előtte álló öreg gesztenyefára szállították a csuszkák a magokat. Amikor aztán a tavaszi esők végigfolytak a törzsön, itt is, ott is kihajtott egy-egy ottfelejtett árva napraforgó.

A csuszka gyűjtési szenvedélye ősszel érvényesül igazán. Ugyanaz a pár, amely egy kísérlet során augusztusban és októberben 3 napi megfigyelés alapján átlagosan napi 921 napraforgószemet vitt el az etetőről, február-márciusban már csak 311-szer fordult. (Löhr). A mennyiségnél persze figyelembe kell venni azt is, hogy a széncinegékkel ellentétben, amelyek mindig egyetlen maggal repülnek el, a csuszka egyszerre többet is össze tud fogni csőrével.

Bárki megfigyelheti őszidőben a csuszka különös bújócskáját a talált magokkal, de ha hosszabb időt szánunk rá és jobban odafigyelünk, azt is észre fogjuk venni, hogy többnyire teljesen rendszertelenül végzi ezt a munkát. Természetesen a revir területén rejti el valamennyit, de később már nem keresi őket, legfeljebb véletlenül bukkan rájuk. A Margitszigeten figyeltem meg, amint a földről szállított magot a hím gondosan elrejtette, de alig egy perc múlva az arra felé keresgélő tojó megtalálta, boldogan kiemelte a résből és néhány arasznyival odább ismét bedugta valahová. És miután a csuszka rendszerint párban keresgél, ez az eset bizonyára nem egyedülálló és ritka jelenség. Mindebből következik, hogy a csuszkák tulajdonképpen nem készítenek téli raktárakat és az elrejtett magokra később csak véletlenül bukkanak rá. Azok nagy részét a cinegék, harkályok találják meg és fogyasztják el. Nem egyszer láttam azt is, hogy a csuszka a földről felszedett üres maghéjat vitte a törzsre és rejtette el, tehát egy olyan valamit, aminek táplálkozási szempontból semmiféle jelentősége nem volt számára. Pedig néha még gondosan be is takargatta a csőrével odahúzott mohaszálakkal, zúzmódarabkákkal.

Ahol a kertben vagy a parkban mogyoróbokrok is vannak, érdekes megfigyelni, mennyire szereti a csuszka ennek a cserjének kétségteljesen kitűnő termését. Nem véletlenül hívják Angliában „Nuthatch”-nek. Ha mogyoróra bukkan, minden mást feledni látszik és egy nagy bokor termését a nyár vége felé egyetlen csuszkapár „leszüretelheti”. Természetesen nem eszik meg ezt a rengeteg mogyorót, de valamennyit eldugdossák a mókusok, harkályok nem kis örömeire.

A csuszka ideje legnagyobb részét a fák törzsén és ágain tölti, és azokat teljes magasságukban bejárja. A koronaszintben, annak is a felső részén azonban úgy tűnik főként a tél végétől az ősz kezdetéig terjedő időszakban mozog. Megfigyeléseim szerint októberben, novemberben a csuszkák elsősorban a törzs alsó részén és a vastagabb ágakon keresgélnek. 1984. novemberében a Margitszigeten különböző napokon és napszakokban összesen 259 percig figyeltem pár természetes mozgása közben (nem etetőnél) 69 %-ban a 10 méteres körzetben mért fmagasság alsó felében, 31 %-ban a középnyalonaltól számított felső részben tevékenykedett. Dr. Rékási József és Kassai Gábor ugyanebben az időszakban

kérésemre hasonló vizsgálatot végeztek a Pannonhalmi Arborétum két pontján. Adataik szerint a csuszkák a 179 perces megfigyelés (Dr.Rékási J.) 42 %-ában a középtől lefelé, 58 %-ában felfelé mozogtak. Az arborétum másik pontján (Kassai G.) összesen 71 perces megfigyelési idő alatt a csuszkák 28 %-ban a képzeletbeli felezővonal alatt, 72 %-ban felette tartózkodtak. A margitszigeti és pannonhalmi megfigyelések tehát eltérő eredményeket adtak s ez arra is figyelmeztet, hogy érdemes lenne tovább gyűjteni az adatokat. Közös megfigyelésünk, hogy a madarak ködös, esős időben inkább lent, derült napokon többnyire magasabban tartózkodtak.

A téli etetőn

A csuszka érdekes és kedves vendége a téli etetőknek. Csendben, ill. halk „szit” helyzetjelző hangját hallatva érkezik és ugyanúgy távozik maggal vagy magokkal a csőrében. Miután az etetőn erős hideg, vagy havazás idején nagy a forgalom, a csuszka rendszerint valahol felül kapaszkodik meg és a többiektől eltérő módon közelíti meg a csemegét. Ha egyedül van és nem kell sietnie, néha erős csőrével ide-oda csapkodva válogat, közben persze jó néhány magot ki is szór az etetőből.

Ha az etető egy parkban az egyik csuszka pár revirje közepére kerül, többnyire csak a tulajdonosokat látjuk, akik a szomszédokat, ha megpróbálnak közeledni, igyekeznek elűzni onnan. Házak között, kertekben viszont mindig akadnak semleges területek, amelyek nem tartoznak egyik revirhez sem. Ha az etető éppen ilyen helyen üzemel, több pár is látogathatja, de békéről azért ebben az esetben sem beszélhetünk.

Mennyi ideig él a csuszka?

Megfelelő számú adat híján nem tudjuk pontosan. Löhrl gyűrűzött példányai között egy 6 éves madár tartotta a rekordot, de viselkedésében ekkor már egy erősen öregedő állat benyomását keltette. Lack Angliából ugyancsak említ gyűrűk segítségével ellenőrzött és 6 évet elért példányokat. A hazai nagyon kisszámú tyűrűzés adatai szerint csuszkáink életkora a következőképpen alakult:

a gyűrűzés évében	49 pd	(53 %)
a 2. évben	33 pd	(35 %)
a 3. évben	7 pd	(8 %)
a 4. évben	4 pd	(4 %)
az 5. évben	—	—

A szárnyas ragadozók közül a karvaly az, amely alkalmanként sok csuszkát foghat meg egy-egy területen. Uttendörfer 58000 zsákmányállat között 257 példányt talált, amj egyben azt is jelenti, hogy a karvalynak minden 226. zsákmánya csuszka volt. Löhrl megfigyelései szerint alkalmilag viszonylag a karvalynál is több csuszkát foghat el a macskabagoly, főleg ott, ahol a madarak tág szájú üregben éjszakáznak. Ugyancsak Löhrl feltételezi, hogy számos példány a revirharcok folyamán, illetve a különösen szigorú telek idején pusztul el.

Ami a fiókakori pusztulást illeti, nehéz megbízható adatokat gyűjteni, hiszen a harkályodukban nincs lehetőség ellenőrzésre, a mesterséges fészekoduk pedig bizonyos helyzetben kedvezőbb (vagy éppen kedvezőtlenebb) eredményeket adhatnak, az összehasonlítás tehát nem reális. Löhrl megfigyelései szerint Ludwigsburg közelében (NSZK) 42 természetes oduból 35 esetben repültek ki fiatalok, de a tojások számát és a belőlük kelt fiókák arányát persze nem lehetett megállapítani.

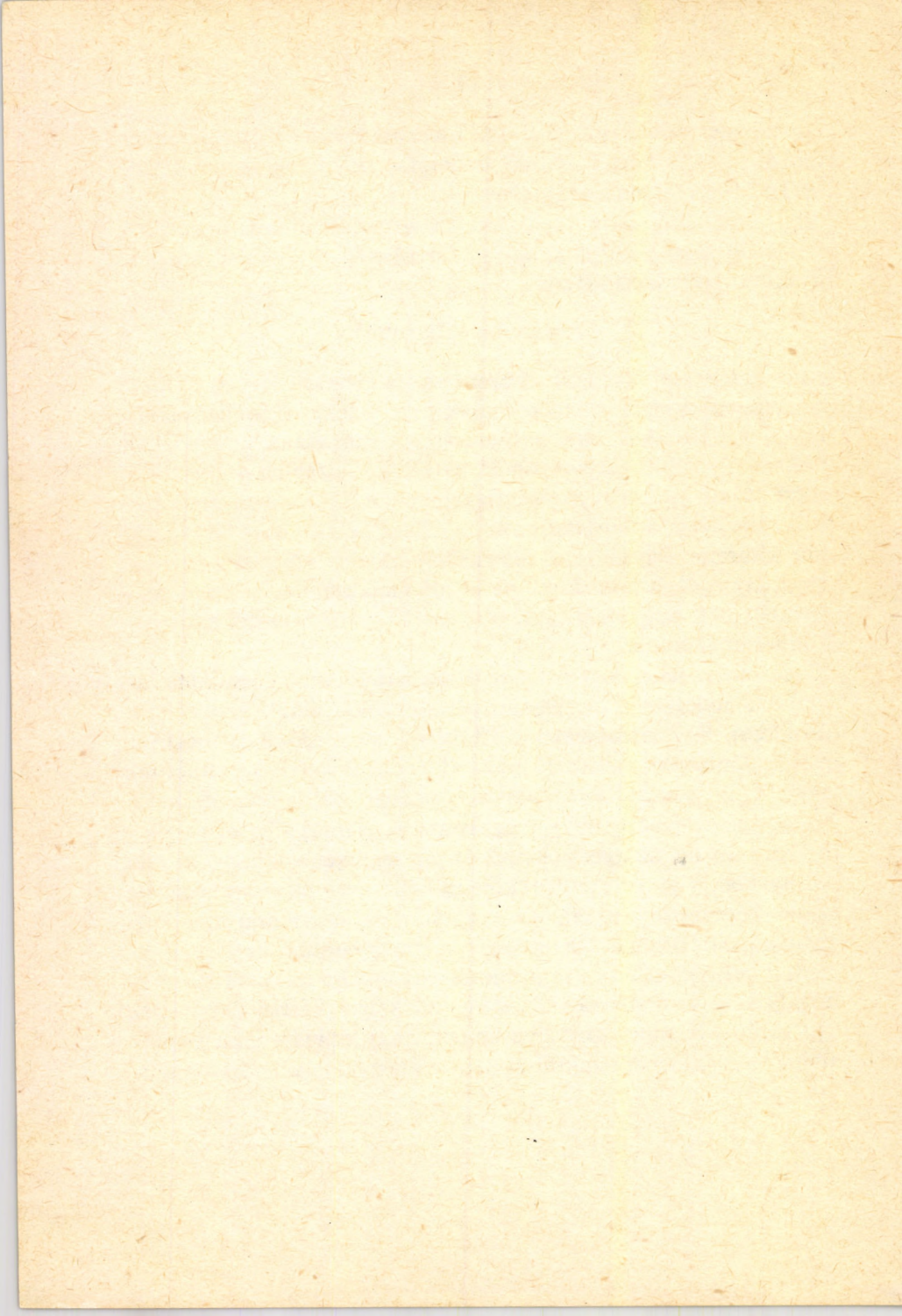
Mesterséges odokban 1952–1955 között Észak-Württembergben (NSZK) 3830 költés adatait dolgozták fel, közülük mindössze 262 (7 %) volt eredménytelen.

Ami mindebből következik: hazai viszonylatban még nyon sok tennivaló akad a csuszka, de rajta kívül még sok más közönséges, gyakori madár házatáján is.

Könnyű megfigyelni!

Akit érdekel a madarak ciselkedése és szivesen figyelgeti őket napi tevékenységük közben, annak nem is lehetne jobbat ajánlani, mint a csuszkát. Nem kell messzire menni utána, hiszen a parkokban, nagyobb kertekben is előfordul, bizalmas természetű, ezért távcső nélkül is jól megfigyelhető. A Gellért-hegyen a Szabadság-hegyen, a Margitszigeten, a Városligetben és másutt gyakran kísérem figyelemmel hosszabb-rövidebb ideig egy-egy pár tevékenységét és a madarak rövid idő alatt annyira megszokták a jelenléteket, hogy nem egyszer alig néhány méternyiről gyönyörködhettem bennük.

Kiváló alany lehet a csuszka azok számára is, akik a madarak különböző jellegzetes mozgásformáit szeretnék fényképeken megörökíteni. Egy teleobjektív segítségével rövid idő alatt tucatnyi, a legkülönbözőbb jellemző pózt ábrázoló felvételt készíthetünk anélkül, hogy ezzel a madarat a fészkenél, kotlás, vagy fiókanevelés közben akaratlanul is megzavarnánk. Sajnos a hazai csuszka-fotózás ugyancsak gyermekcipőben jár, legfeljebb néhány, az odu környékén, vagy az etetőnél készült képet tudunk bemutatni. De a fényképezéstől függetlenül is ajánlom ezt a madarat mindenki számára, aki örömet leli egy-egy pár huzamosabb megfigyelésében. A csuszka télen-nyáron mindig ugyanabban a körzetben mozog (kivéve az önállóvá vált és fészkelőhelyet kereső fiatalokat), így többnyire nincs akadálya annak, hogy rendszeresen járjunk utána és megfigyeléseinkről részletes feljegyzéseket is készítsünk.

Kedves Madárbarát!

Ismeretterjesztő füzetünkben legkedvesebb madaraink egyikéről, a csuszkáról ejtettünk néhány szót. Ne feledje azonban, hogy erdeinkben, kertekben, parkokban még sok más madár él.

Ha szeretné még jobban megismerni őket, ha szeretné tudni, mit tehetne érdekükben, jöjjön közénk, legyen tagja a Magyar Madártani Egyesületnek. Legfontosabb célkitűzésünk, hogy minden hazai madárbarátot magunk köré tömörítsünk. Minél többen vagyunk, annál többet tehetünk madaraink gyakorlati védelme érdekében.

Irta:	Schmidt Egon
Fotók:	Bécsy László, Péchy Tamás, Szentendrey Géza
Címlapterv:	Muray Róbert
Grafika:	Budai Tibor

